

Przedmowa

Max Gluckman we wprowadzeniu do zbioru swojej pracy z połowy lat sześćdziesiątych *Horizons of Anthropology*¹ proroczo napisał, że autor tomu zgromadził artykuły najlepiej zapowiadających się młodych amerykańskich antropologów, którzy będą w przyszłości kształtować obraz badań nad kulturą. W gronie tym obok Della Hymesa, Laury Nader, Marsała Sahlinsa znalazł się Clifford Geertz. Nazwisko Geertza, który swe pierwsze prace ogłosił w latach pięćdziesiątych bez większego echa, pojawiło się, poczynawszy od lat siedemdziesiątych, pośród najczęściej cytowanych w *Indeksie cytatów nauk społecznych* (*Social Science Citation Index*), a jego nosiciel zyskał miano ambasadora antropologii.

Szczególnie chętnie odwołują się do Geertza historycy, być może dlatego, że – jak żartobliwie zauważa Ronald Walters – w odróżnieniu od innych Geertz traktuje ich zawsze jako poważnych myślicieli². Porównywalnie często z prac autora *The Interpretations of Cultures* inspiracje czerpią literaturoznawcy. Geertz stał się patronem nowego historycyzmu. Wyrazem znaczenia Geertza dla tej literaturoznawczej orientacji może być specjalne wydanie *Representations* z lata 1997 roku w całości mu poświęcone: *The Fate of Culture: Geertz and Beyond*³.

Znaczącą pozycję Geertza we współczesnej humanistyce i naukach społecznych trudno zakwestionować. Chyba żaden inny antropolog, wyjąwszy Claude'a Lévi-Straussa, nie cieszył się równie szerokim zainteresowaniem poza swoją dyscypliną. Nie znaczy to, że twórczość Geertza nie spotyka się z ostrą krytyką czy niekiedy wręcz lekceważeniem. Nie szczędzili mu krytycznych komentarzy luminarze brytyjskiej antropologii Edmund Leach i Ernst Gellner, zwłaszcza w recenzjach z wydanej w końcu lat osiemdziesiątych, jedynej w całości przetłumaczonej na język polski, pracy *Dzieło i życie*⁴. Nie jest wolna od rzetelnie krytycznych głosów recepcja prac Geertza na gruncie amerykańskim⁵.

¹ S. Tax (ed.), *Horizons of Anthropology*, 1965.

² R. Walters, „Signs of the Times: Clifford Geertz and Historians”, *Social Research*, vol. 47, no. 3, 1980, Autumn.

³ *Representations*, vol. 59, 1997, Special Issue. *The Fate of „Culture”: Geertz and Beyond*, Sherry Ortner (ed.), Summer.

⁴ E. Gellner, „Conscious Confusion”, *Times Higher Education Supplement*, 1998, 22 April; E. Leach, „Writing Anthropology”, *American Ethnologist*, 16, 1998.

⁵ Np. P. Shankman, „The Thick and the Thin: On the Interpretive Theoretical Programme of Clifford Geertz”, *Current Anthropology*, vol. 25, no. 3, 1984, June; V. Pecora, „The Limits of Local Knowledge”, [w:] H.A. Vesser, *The New Historicism*, New York, London: Routledge, 1989.

W Polsce Geertz jest wciąż słabo obecny. Prace, w których sformułował swój program antropologii interpretacyjnej *The Interpretation of Cultures* (1973) i *Local Knowledge* (1983), nie mają polskiego tłumaczenia. Pojedyncze teksty i komentarze do jego twórczości bywają porozrzucane po różnych wydawnictwach, które nie są bezpośrednio Geertzowi poświęcone i niełatwo do nich trafić.

Niniejszy tom jest bardzo skromną próbą wypełnienia tej luki. Składa się z dwóch części. W pierwszej Geertz przemawia własnym głosem. Złożyły się na nią trzy eseje jego autorstwa oraz krótki wywiad, jakiego autor *Local Knowledge* udzielił w roku 1999 Hanie Červinkovej, tłumaczce czeskiego wydania *The Interpretation of Cultures*. Wszystkie trzy teksty Geertza pochodzą z jego ostatniej, wydanej w roku 2000 pracy *Available Light*, która, jak głosi podtytuł, składa się z antropologicznych refleksji na filozoficzne tematy. Stałym wątkiem tych rozważań jest kultura. Geertz bowiem, w przeciwieństwie do wielu innych współczesnych myślicieli, nie widzi wystarczających powodów, by pojęcie to odesłać do lamusa. Choć, czego wyrazem jest pierwszy z tekstów, kondycja współczesnego „świata w kawałkach” niewątpliwie stanowi niełatwe dla badacza kultury wyzwanie. *Myślenie jako działanie moralne: etyczny wymiar antropologicznych badań terenowych w nowopowstałych państwach* to esej napisany przy końcu lat sześćdziesiątych, Geertz uznał go jednak za na tyle aktualny, by znaleźć dla niego miejsce pośród tekstów najnowszych. Wyłożona tu koncepcja antropologicznej ironii jest pretekstem do rozważań o etyce zawodowej badacza kultury i zasadzie organizującej jego badania. W polemice z tym właśnie tekstem George Marcus, amerykański antropolog z pokolenia uczniów Geertza, w zamieszczonym w drugiej części tej książki szkicu wyklada własny pogląd na temat zmienionych dziś zasad aranżacji terenowej pracy antropologa. W końcu ostatni z tekstów Geertza *Kultura, Umysł, Mózg/Mózg, Umysł, Kultura* podejmuje jeden z najbardziej nieuchwytnych problemów – zagadnienie ludzkich emocji i zasadność kulturowej perspektywy ich badań. Druga część pracy ma charakter krytycznego komentarza do twórczości Geertza i recepcji jego dzieła.

Do książki dołączona została bibliografia prac Geertza, skompletowana ostatecznie dzięki uprzejmej pomocy jego sekretarki Amy Jackson, której, podobnie jak i wszystkim innym, dzięki którym ten tom powstał – autorom, tłumaczom i fundatorom – pragniemy serdecznie podziękować